

Investigating the Effect of Locus of Control and Research Ethics on Preventing Plagiarism Case Study of Iranian Criminal Science Experts

Hamidreza Danesh Nari

PhD in Criminal Law and Criminology; Assistant Professor;
Department of Criminal Law and Criminology; Ferdowsi University
of Mashhad; Mashhad, Iran Email: Daneshnari@um.ac.ir

Received: 27, May 2021

Accepted: 06, Mar. 2022

Abstract: Plagiarism as a clear example of academic corruption violates research ethics and slows down the production of science. Despite the criminalization of plagiarism in the Law on the Protection of the Rights of Authors, Writers and Artists, the quantitative nature of research in Iran has led to the growth of this behavior. Due to the importance of the discussion, this study aimed to investigate the relationship between the control source and research ethics in the prevention of plagiarism. The statistical population of the study is all members of the group and the Telegram channel of the School of Criminal Sciences as experts in Iranian criminal law, of which 212 people were selected as the final volume using the Cochran's formula. The data collection tool is the Ratter Control Source Questionnaire in which internal and external controls are checked. Also regarding research ethics and plagiarism, a researcher-made questionnaire was designed and their face and content validity using the opinions of three experts confirmed and their reliability for research ethics and plagiarism questionnaires with Cronbach's alpha coefficient of 0.82 and 0.87 was calculated. According to the findings, there is no relationship between internal and external control and prevention of plagiarism. Given that external control is used to justify unsuccessful behaviors and that not committing a crime is a successful behavior, the lack of a link between external control and plagiarism prevention is justified, but the lack of a link between internal control and plagiarism prevention suggests that self-control and morality have no role in preventing plagiarism. Thus, it can be said that the criminalization of plagiarism and the development of intelligent plagiarism detection software such as the software of Iranian Research Institute for Information Science and Technology by increasing the costs of crime has led to deterrence. The findings also show that the variables of research ethics, age, academic status and employment status have a significant positive relationship with the prevention of plagiarism. This means that crime prevention is better guaranteed by increasing the age,

**Iranian Journal of
Information
Processing and
Management**

**Iranian Research Institute
for Information Science and Technology
(IranDoc)**

ISSN 2251-8223

eISSN 2251-8231

Indexed by SCOPUS, ISC, & LISTA

Vol. 38 | No. 4 | pp. 1129-1154

Summer 2023

<https://doi.org/10.22034/jipm.2023.704477>

improve academic standing and promote research ethics. However, studies show that gender has a significant negative relationship with the prevention of plagiarism. This means that women are more talented and willing to commit crimes. Findings from stepwise regression analysis also proved that among the five main variables, three factors of research ethics, academic status and gender are able to estimate crime prevention.

Keywords: Plagiarism, Locus of Control, Research Ethics, Deterrence, Prevention

بررسی تأثیر منبع کنترل و اخلاق پژوهشی بر پیشگیری از سرقت علمی مطالعه موردی: خبرگان علوم جنایی ایران

حمیدرضا دانش ناری

دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی؛ استادیار گروه
حقوق جزا و جرم‌شناسی؛ دانشگاه فردوسی مشهد؛
مشهد، ایران Daneshnari@um.ac.ir

مقاله برای اصلاح به مدت ۷ روز نزد پدیدآوران بوده است.

پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵

دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۶

نشریه علمی | رتبه بین‌المللی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

شابا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۳

شابا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۳۱

نمایه در SCOPUS، ISI، و LISTA

jipm.irandoc.ac.ir

دوره ۳۸ | شماره ۴ | صص ۱۱۲۹-۱۱۵۴

تأسیسات ۱۴۰۲

<https://doi.org/10.22034/jipm.2023.704477>

چکیده: سرقت علمی به‌عنوان مصداق بارز فساد آکادمیک، اخلاق پژوهشی را نقض می‌کند. با وجود جرم‌انگاری سرقت علمی در قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، کمی‌گرایی پژوهش در ایران موجب رشد این رفتار شده است. در این شرایط، لزوم توجه به رهیافت‌های پیشگیرانه یک مسئله حیاتی است. گرچه متغیرهای مختلفی در پیشگیری از سرقت علمی نقش دارند، اما دو متغیر منبع کنترل و اخلاق پژوهشی در این حوزه می‌توانند دارای اثر باشند. منبع کنترل که چگونگی درک افراد در خصوص کنترل بر محیط و وقایع پیرامونی را تبیین می‌کند، نظامی از ارزش‌ها و باورهاست که در آن فرد، موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به عوامل درونی یا بیرونی نسبت می‌دهد. اخلاق پژوهشی نیز یک رشته معرفت‌محور است که بر انجام مطالعات نظام‌مند و امانت‌دارانه تأکید می‌کند. از این‌رو، در پژوهش حاضر تأثیر دو متغیر منبع کنترل و اخلاق پژوهشی در پیشگیری از سرقت علمی ارزیابی شد. جامعه آماری پژوهش، کلیه اعضای گروه و کانال تلگرامی مدرسه علوم جنایی به‌عنوان خبرگان حقوق جزا و جرم‌شناسی ایران بودند که از این میان و با استفاده از فرمول کوکران، ۲۱۲ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه منبع کنترل «راتر» بود که در آن کنترل درونی و بیرونی بررسی شد. همچنین در خصوص اخلاق پژوهشی و سرقت علمی، پرسشنامه محقق‌ساخته طراحی شد و روایی صوری و محتوایی آن‌ها با استفاده از نظرات متخصصان تأیید و پایایی آن‌ها برای پرسشنامه‌های اخلاق پژوهشی و پیشگیری از سرقت علمی با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و ۰/۸۷ محاسبه شد. بر اساس یافته‌ها میان کنترل درونی و بیرونی و پیشگیری از

سرقت علمی رابطه‌ای وجود نداشت. نبود ارتباط میان کنترل بیرونی و پیشگیری از سرقت علمی بدان معناست که عوامل بیرونی همچون تقدیر، شانس و به‌طور کلی، جبرگرایی نقشی در پیشگیری از جرم ندارد. با این حال، فقدان رابطه میان منبع کنترل درونی و پیشگیری از سرقت علمی مؤید این نکته مهم است که خودکنترلی و اخلاق‌گرایی در پیشگیری از این جرم مؤثر نیست. بدین ترتیب، شاید بتوان گفت که جرم‌انگاری سرقت علمی و پیش‌بینی مجازات برای ارتکاب این جرم در کنار توسعه نرم‌افزارهای هوشمند تشخیص سرقت علمی همچون سامانه همانندجوی «پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران» و سامانه مشابه یاب متون «سیم نور» که احتمال کشف جرم را افزایش می‌دهد، موجب بازدارندگی از جرم شده است. همچنین یافته‌ها نشان داد که متغیرهای اخلاق پژوهشی، سن، موقعیت دانشگاهی و وضعیت استخدامی با پیشگیری از سرقت علمی رابطه‌ای معنادار و مثبت دارند؛ بدین معنا که به موازات افزایش سن، بهبود موقعیت دانشگاهی و ارتقای اخلاق پژوهشی، پیشگیری از جرم به نحوی بهتر تضمین می‌شود. با این حال، یافته‌ها ثابت کرد که زنان استعداد و توانایی ذهنی بیشتری برای ارتکاب جرم دارند. یافته‌های حاصل از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نیز ثابت کرد که از میان پنج متغیر اصلی اخلاق پژوهشی، جنسیت، سن، موقعیت دانشگاهی، و وضعیت استخدامی، سه عامل اخلاق پژوهشی، موقعیت دانشگاهی و جنسیت، توانایی تخمین پیشگیری از جرم را دارند.

کلیدواژه‌ها: سرقت علمی، منبع کنترل، اخلاق پژوهشی، بازدارندگی، پیشگیری

۱. مقدمه

انجام پژوهش و تمرکز بر مطالعات روش‌مند در فضای دانشگاهی موجب گسترش علم و دانش، رفع مشکلات موجود و رشد قوه ابتکار و خلاقیت در افراد مستعد می‌شود. بر این اساس، فعالیت‌های علمی و پژوهشی افزون بر آنکه یکی از شاخص‌های اصلی توسعه پایدار محسوب هستند، در طول تاریخ، گره‌گشای مشکلات بشری بوده‌اند. بنابراین، پژوهش از یک سو وسیله‌ای است که در خدمت مردم قرار می‌گیرد تا معضلات اجتماعی را به حداقل برساند و از سوی دیگر، روش اصلی تولید علم محسوب می‌شود. در دوره کنونی، تحول در پدیده‌های اجتماعی همچون فردی شدن الگوهای زیست انسانی، تنوع در محیط‌های اجتماعی، تغییر سبک زندگی و رشد کثرت‌گرایی فرهنگی موجب تحولات شگرف در زندگی بشر شده است. به تبع شکل‌گیری این تحولات، مشکلات جدیدی نیز در جامعه جهانی شکل گرفته‌اند که حل آن‌ها در گرو انجام مطالعات نظام‌مند است. به عبارت دقیق‌تر، شکل‌گیری مشکلات نوظهور همچون بحران‌های اقتصادی، افزایش فزاینده نرخ جرم و آسیب‌های اجتماعی و ... موجب شده که سیاست‌گذاران برای برون‌رفت از بحران‌های موجود به یافته‌های پژوهشی متوسل

شوند. از این رو، کارکرد سیاسی-اجتماعی پژوهش در قالب تمرکز بر یافته‌های علمی در امر سیاست‌گذاری عمومی بازتاب می‌یابد.

با توجه به اینکه تولید، توزیع و مصرف علم در زمره مهم‌ترین رسالت‌های دانشگاه‌هاست، علم به مثابه یک نهاد اجتماعی تعاملات گسترده‌ای با مجموعه‌ای از ارزش‌ها، انتظارات، آداب و هنجارهای علمی برقرار می‌کند. برخی متفکران با توصیف و تحلیل هنجارهای نهادی علم، آداب علم را مجموعه‌ای از رسوم فرهنگی حاکم بر فعالیت‌های پژوهشی تعریف می‌کنند. نهاد علم مجموعه‌ای از هنجارها و ارزش‌هاست که از طریق جامعه‌پذیری در گروه‌های آموزشی انتقال می‌یابد (ودادهیر ۱۳۹۷). با این حال، ظهور ویژگی‌هایی چون منفعت‌طلبی، ارزیابی غیرصحيح تحقیقات علمی، قضاوت ارزشی، خست علمی، جزم‌گرایی، تحریف و تغییر داده‌ها و در نهایت، فساد آکادمیک در عمل اعتبار، عینیت و تمامیت نظریه «مرتن» را زیر سؤال برده است (ودادهیر و همکاران ۱۳۸۷)؛ زیرا شیوع فساد در زمینه‌های پژوهشی، افزون بر اینکه موجب نقض اخلاق حرفه‌ای و پژوهشی می‌شود، بنیان‌های علمی را نیز متزلزل می‌کند. به همین دلیل، رشد فزاینده فساد دانشگاهی، در سطح ملی و بین‌المللی موجب نگرانی‌های بسیار شده و توجه دولتمردان، اساتید، دانشجویان و دیگر ذینفعان دانشگاهی را به خود مشغول داشته است. با وجود اینکه فساد دانشگاهی در یک تعریف کلان، امور مختلفی همچون سرقت علمی، تجاری شدن علم در قالب خرید و فروش آثار علمی، سرکوبی نظرات مخالف، اعمال نفوذ در فرایند داوری و چاپ مقالات، تحریف دستاوردهای تحقیق، چاپ مقاله از طریق نفوذ سیاسی و اجرایی، استثمار علمی، نگارش اثر علمی به نام فرد دیگر و ... را دربرمی‌گیرد، اما مسئله سرقت علمی امروزه، به یک دغدغه و چالش آکادمیک تبدیل شده است؛ زیرا این رفتار از یک سو، اخلاق پژوهشی و از سوی دیگر، حقوق مالکیت فکری نگارنده اصلی را نقض می‌کند. گرچه سرقت علمی در ساده‌ترین حالت، به نام خود زدن نوشته‌های دیگران است، اما داده‌سازی و جعل شاخص‌های علمی را نیز دربرمی‌گیرد و به همین دلیل، سرقت علمی را می‌توان شامل سه ضلع انتحال، تقلب و تخلف دانست (شقایق ۱۳۹۵).

با توجه به اینکه «مطالعهٔ بزه‌کار و علل گرایش او به جرم به‌عنوان یک پدیدهٔ ضد اجتماعی، برای جرم‌شناسان ضروری است» (نجفی ابرندآبادی ۱۳۹۰)، جرم‌شناسی نظری که «موضوع آن تبیین عمل و اقدام جنایی یا مطالعهٔ عوامل و فرایندهای ارتکاب عمل مجرمانه است» (همان ۱۳۸۳)، به بررسی دلایل ارتکاب جرم توسط صاحب‌نظران و متخصصان دانشگاهی پرداخته است. بر اساس یافته‌های مطالعات صورت گرفته، در علت‌شناسی جرم سرقت علمی عوامل ساختاری و فردی دارای بیشترین اهمیت هستند (Keen 2007). با توجه به اینکه جرم سرقت علمی یک پدیدهٔ اجتماعی است، نمی‌توان آن را بدون در نظر گرفتن عوامل اجتماعی مطالعه کرد. با این حال، در مطالعهٔ عوامل اجتماعی، مسائل ساختاری از اهمیت خاصی برخوردار هستند (شقایق ۱۴۰۰). از دریچهٔ بُعد ساختاری باید گفت که در نظام آموزشی ایران، نبود سیاست‌گذاری پژوهشی منسجم، گرایش به کمی‌سازی مطالعات علمی و تمرکز بر سرعت تولید علم در عمل، زمینه‌های بزه‌کاری علمی را به وجود آورده است. به عبارت دقیق‌تر، سیاست‌های پژوهشی «که به وسیلهٔ مدیران و مراجع ذی‌صلاح نظام پژوهش وضع می‌شوند و به‌عنوان یک الگو و راهنما، اقدامات و فعالیت‌های لازم در عرصهٔ تحقیق و پژوهش را راهبری می‌کنند» (شیعی و مشکانی ۱۳۹۸)، موجب شده‌اند که انگیزه‌هایی چون انتشار افکار تازه و ایده‌های بدیع و کمک به پیشبرد اهداف علمی، جای خود را به اهدافی چون ارتقای شغلی و تحصیلی، مدرک‌گرایی و ... دهند (پورنقی و خسروی ۱۳۹۷). بدین ترتیب، دانشگاه‌های کشور نیز متأثر از سیاست‌گذاری مبتنی بر رشد کمی پژوهش‌ها در قالب تصویب آیین‌نامه‌های پژوهشی به روند افزایش کمی‌گرایی در این حوزه کمک می‌کنند. بر این اساس، وضع قواعد سخت‌گیرانه برای ارتقای مرتبهٔ اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و ضرورت چاپ مقالات علمی و پژوهشی برای دانشجویان دورهٔ دکتری به‌عنوان پیش‌شرط تشکیل جلسهٔ دفاع از رساله از مهم‌ترین مصادیق کمی‌گرایی پژوهش در دانشگاه‌های ایران هستند.

در کنار عوامل ساختاری جرم‌زا، یافته‌های پژوهش‌ها در جرم‌شناسی ثابت کرده است که متغیرهای فردمحور نیز در ارتکاب این جرم دارای نقش هستند. بر این اساس، ضعف مدیریت زمان، فقدان مهارت‌های سازمانی، نبود تسلط بر روش تحقیق (Carrol 2007)، فشار والدین، نمرات پایین، توجیه رفتار، انتخاب عقلانی، فرصت ارتکاب جرم (Park 2003)، شخصیت و یادگیری اجتماعی (Bennett 2005) مهم‌ترین عوامل فردی هستند که محرک جرم سرقت علمی محسوب می‌شوند. با بررسی متغیرهای فردمحور جرم‌زا

در حوزه سرقت علمی مشخص می‌شود که فاکتورهای تسریع‌کننده همسو با برخی نظریه‌های جرم‌شناسانه همچون انتخاب عقلانی، فشار، خنثی‌سازی، یادگیری اجتماعی، هم‌نشینی افتراقی و شخصیت مجرمانه هستند.

با وجود اهمیت جرم سرقت علمی، لزوم شناسایی متغیرهای پیشگیرانه در محافل دانشگاهی و به رسمیت شناختن حقوق مالکیت فکری صاحبان آثار علمی، در این پژوهش تلاش می‌شود که تأثیر منبع کنترل و اخلاق پژوهشی بر پیشگیری از سرقت علمی در میان متخصصان و خبرگان علوم جنایی ایران بررسی شود. دلیل اصلی انتخاب متخصصان علوم جنایی آن است که سرقت علمی به صورت تخصصی از موضوعات اصلی گرایش حقوق جزا و جرم‌شناسی است. بر این اساس، این پژوهش با این فرضیه که منبع کنترل درونی و بیرونی و اخلاق پژوهشی توان پیش‌بینی پیشگیری از سرقت علمی را دارند، پس از مرور ادبیات نظری و مبانی نظری، روش‌شناسی و مهم‌ترین یافته‌های حاصل از مطالعات تجربی را مطرح می‌کند. در نهایت، بحث و نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه موضوع اصلی این پژوهش در خصوص سرقت علمی است، در مرور ادبیات نظری، مهم‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه بررسی می‌شوند. در این قسمت در قالب دو دسته مختلف، ابتدا مهم‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده در داخل کشور و پس از آن مهم‌ترین مطالعات خارج از کشور تحلیل می‌شوند.

دسته نخست مطالعات صورت گرفته در قلمرو سرقت علمی، پژوهش‌های انجام‌شده در داخل کشور است. «ستوده، رفیع و میرزایی» در مقاله خود ضمن بیان تعاریف و انواع سرقت علمی، بر مهم‌ترین سازوکارهای پیشگیرانه کیفری و غیرکیفری تأکید کرده‌اند. به بیان دیگر، در این اثر، هم راهکارهای مبتنی بر مجازات برای پیشگیری از این جرم مد نظر قرار گرفته و هم تدابیر اجتماعی و حرفه‌ای بررسی و پیشنهادهایی در خصوص سازوکارهای کشف دستبرد علمی ارائه شده است (۱۳۸۹). «اجاقی» و همکارانش ضمن بررسی آسیب‌شناسانه قلب و سرقت علمی در یک رویکرد کیفی و انجام مصاحبه‌های عمیق با اعضای هیئت علمی «دانشگاه علوم پزشکی اصفهان» به این نتیجه رسیده‌اند که پنج دسته از عوامل فرهنگی، پرورشی، اقتصادی، اجتماعی و آموزشی در بروز این پدیده مؤثر هستند. عوامل اصلی اثرگذار بر سرقت علمی در این پژوهش در دو قالب (عوامل

درونی، استعدادها و ادراک) و (عوامل بیرونی، محیط آموزشی) بررسی شدند (۱۳۹۰). «داروئیان و فقیهی» در مطالعه خود به این نتیجه رسیده‌اند که عدم توسعه، عدم دانش و آموزش صحیح، کمیت‌گرایی، ترفیع‌های بدون بررسی، مدرک‌گرایی و فقدان قوانین روشن و بازدارنده از مهم‌ترین دلایل ارتکاب جرم سرقت علمی هستند (۱۳۹۰). «بطحائی» نیز در پژوهش خود ضمن تعریف مفهوم سرقت علمی و بررسی مصادیق مختلف آن، به ضرورت آگاهی‌بخشی در این حوزه تأکید کرده است (۱۳۹۰). «پورنقی» با مرور نظام‌مند سرقت علمی در میان دانشجویان، مصادیق بدرفتاری دانشگاهی را شناسایی کرد. بر اساس یافته‌های وی، سرقت علمی، و دستکاری مصادیق کمک کردن یا کمک گرفتن غیرمجاز و کلاهبرداری مهم‌ترین مصادیق بدرفتاری دانشگاهی محسوب می‌شوند (۱۳۹۶). او یک سال بعد با همکاری «خسروی» در پژوهشی دیگر شناسایی و دسته‌بندی بداخلاقی‌های علمی دانشجویان را با یک مرور سیستماتیک و تحلیل محتوا به انجام رساند و به این نتیجه رسید که سرقت علمی، تقلب، دستکاری و کمک‌های غیرمجاز مهم‌ترین مصادیق فساد آکادمیک است (۱۳۹۷). یافته‌های «محمدحسین‌پور، باقری‌نویسی و افضل‌شهری» نیز نشان داد که فقدان آموزش اصولی و فرهنگ‌سازی، رواج فرهنگ تبلی، عدم اطلاعات کافی در خصوص مفهوم سرقت علمی و اجبار اساتید و دانشجویان به ارائه مقاله از مهم‌ترین دلایل ارتکاب سرقت علمی در ایران هستند (۱۳۹۶). «شقایق» در مقاله «ساخت و اعتباریابی پرسشنامه سنجش عوامل ساختاری اثرگذار بر سرقت علمی دانشجویان» در راستای تکمیل مدل نظری ارائه‌شده در رساله دکتری‌اش به دنبال بررسی روایی و پایایی پرسشنامه عوامل ساختاری اثرگذار بر سرقت علمی بود. این مقاله ضمن تأیید اعتبارسنجشی ابزار، مدل عملیاتی را به‌عنوان موضوع پژوهش‌های بعدی محقق معرفی کرده است (۱۳۹۷). «قاسمی و صالحی» ضمن تأکید بر پیامدهای ناگوار تولید مقاله و پایان‌نامه توسط مؤسسات به این نتیجه رسیده‌اند که مهم‌ترین دلایل شکل‌گیری این مؤسسات، ریشه در عوامل مدیریتی، فرهنگی، نظارتی، آموزشی و فردی دارد (۱۳۹۷). «صالحی و قاسم‌زاده» نیز با تأکید بر رفتار برنامه‌ریزی‌شده «آیزن و فیش‌بین» به این نتیجه رسیدند که از یک سو، نگرش منفی نسبت به سرقت علمی، افراد را از ارتکاب این رفتار باز می‌دارد و از سوی دیگر، قصد ارتکاب سرقت علمی به‌صورت مستقیم به انجام رفتار ختم می‌شود (۱۳۹۷). «خوشیان و شقایق» نیز با معرفی تعاریف بنیادی در حوزه سرقت علمی و بیان مهم‌ترین مصادیق آن، بر ضرورت استفاده از سامانه‌های هوشمند کشف سرقت علمی تأکید کرده

و مهم‌ترین نرم‌افزارهای خارجی و داخلی این حوزه را معرفی کرده‌اند (۱۳۹۸). «چوپانی، سیادت و رجائی‌پور» با بررسی نظرات اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌های اصفهان نشان دادند که نظارت ضعیف از مهم‌ترین متغیرهای تسهیل‌کننده سرقت علمی است. با این حال، یافته‌های این پژوهش ثابت کرد که جو سازمانی، موانع ساختاری و مقررات آموزشی در دانشگاه‌ها موجب تضعیف فرایند نظارت می‌شود (۱۳۹۹). «شقایق» در سال ۱۴۰۰، در مقاله «اثرات متقابل کلان‌ساختارهای اجتماعی در پدیده سرقت علمی» با استفاده از روش معادل‌یابی ساختاری و در جهت تبیین نظم عوامل اجتماعی بر ارتکاب سرقت علمی، سه مدل ساختاری، پارادایمی و سیستمی را در بین ۵۴۰ نفر از دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و دکتری ۳۶ دانشگاه جامع کشور بررسی کرد. نتایج این تحقیق ضمن تأکید بر اینکه نظم سیستمی، رخدادهای سرقت علمی را به نحو بهتر تبیین می‌کند، به این نتیجه رسید که سرمایه‌داری دولتی و رسوبات فرهنگی منجر به صورت‌گرایی پژوهشی و آموزش غیرانتقادی می‌شود (۱۴۰۰).

افزون بر مقاله‌های مهم مورد اشاره، مطالعات دیگری مانند پژوهش‌های «زمانی» و همکاران (۱۳۹۱)، «همتی علمدار» و همکاران (۱۳۹۶)، «ناصری و فتحی» (۱۳۹۷)، «اترک» (۱۳۹۸)، و «مروتی و عرفان‌منش» (۱۳۹۸) نیز وجود دارند که به بررسی دلایل وقوع سرقت علمی و پیامدهای آن پرداخته‌اند.

دسته دوم مطالعات صورت گرفته در قلمرو سرقت علمی، پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور است. «دیویس و لودویگسون» در مقاله «اطلاعات اضافی در مورد عدم صداقت دانشگاهی و پیشنهاد اصلاح» با مطالعه ۲۱۵۱ دانشجو، به دنبال بررسی و تحلیل نرخ جرم سرقت علمی، دلایل ارتکاب این رفتار و اثر مجازات‌ها بر پیشگیری از این جرم بودند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که نرخ سرقت علمی در دانشجویان بالاست. تبلی و تلاش برای کسب زود هنگام موفقیت مهم‌ترین دلیل ارتکاب جرم محسوب می‌شود و مجازات‌ها نقش بازدارنده در پیشگیری از جرم ندارند (Davis & Ludvigson 1995). یافته‌های مقاله «اشورت و بنیست» نشان داد که با وجود بنیان‌های اخلاقی قوی در میان برخی دانشجویان، در گروه دیگر دانشجویان ابهام در مفهوم سرقت علمی، عدم ارتباط با مسئولان آموزشی دانشگاه، کلاس‌های زیاد و تأکید بر یادگیری گروهی از مهم‌ترین دلایل ارتکاب جرم سرقت علمی بوده‌اند (Ashworth & Banniste 1997). «دی‌وس و رزاتی» در مقاله خود به مهم‌ترین بسترهای ارتکاب جرم در فضای مجازی توجه کرده‌اند. یافته‌های

مطالعه آن‌ها نشان داد که رشد استفاده از فضای مجازی موجب افزایش نرخ سرقت علمی می‌شود (DeVoss & Rosati 2002). «کالاها» در کتاب مشهور «فرهنگ تقلب: چرا اکثر آمریکایی برای پیشرفت مرتکب رفتارهای اشتباه می‌شوند» به این نتیجه رسیده است که متغیرهای فراوانی در سرقت و تقلب علمی نقش دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: تنبلی، فرهنگ سرقت، بی‌اخلاقی، ضعف نظام آموزشی، عدم یادگیری مهارت‌های آموزشی، تکالیف سنگین علمی و عدم آموزش صحیح به دانشجویان (Callahan 2004). یافته‌های «دولین و گری» با انجام مصاحبه‌های ژرفایی با ۵۶ دانشجو نشان داد که متغیرهای بسیار گسترده‌ای در ارتکاب جرم سرقت علمی اثرگذار هستند که از آن جمله می‌توان به دلایل نهادی، عوامل فردی، عدم مهارت‌های آموزشی، نحوه تدریس و یادگیری، فشار و تکالیف اضافی اشاره کرد (Devlin & Gray 2007). «بریگز» در مقاله «بی‌شرمی! بازیابی مجدد مشکل سرقت علمی» به این نتیجه رسیده است که سرقت علمی تنها یک رفتار فریب‌کارانه و متقلبانۀ علمی نیست، بلکه بازتابی از عدم درک صحیح در خصوص نحوه انجام فعالیت‌های علمی و پژوهشی است. به همین دلیل، وی تمرکز بر اخلاق‌گرایی را به‌تعمد برای کنترل این جرم کافی نمی‌داند (Briggs 2009). «ایرکایا» نیز از طریق انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با تعدادی از دانشجویان به این نتیجه رسید که عدم درک صحیح در خصوص نحوه ارجاع‌دهی، فقدان انگیزه کافی برای انجام پژوهش‌های اصیل و عدم فرصت‌دهی به دانشجویان برای ارائه نظراتشان از مهم‌ترین دلایل ارتکاب سرقت علمی در میان دانشجویان ترک‌تبار است (Erkaya 2009).

جمع‌بندی انتقادی پیشینه پژوهش تأیید می‌کند که مهم‌ترین پژوهش‌های این حوزه شامل مطالعات مفهوم پژوهانه، روان‌شناسانه، فناورانه، پدیدارشناسانه و جامعه‌شناسانه هستند (شقاقی ۱۳۹۷). با این حال، مرور ادبیات نظری در این حوزه حاوی چند نکته مهم است. نخست اینکه برخی مطالعات به‌صورت نظری محض انجام شده‌اند و به بیان تعاریف، مصادیق و انواع سرقت علمی توجه کرده‌اند. گرچه این امر می‌تواند به ارتقای مسائل نظری کمک کند، اما فقدان جنبه کاربردی این پژوهش‌ها از خلأهای اساسی است. دوم، در مطالعات صورت‌گرفته، جامعه آماری دارای پراکندگی است. به‌عنوان مثال، در مطالعات داخلی و خارجی دانشجویان یک شهر یا چند دانشگاه یا حتی یک کشور به‌عنوان اعضای جامعه آماری انتخاب شده‌اند. در برخی پژوهش‌ها نیز اساتید و دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌های یک شهر به‌عنوان حجم نهایی معرفی شده‌اند (چوپانی،

سیادت و رجائی پور (۱۳۹۹). این امر، افزون بر اینکه دقت پژوهش را کاهش می‌دهد، موجب می‌شود که در یک مطالعه و به‌عنوان مثال، دانشجویان رشته‌های مهندسی در کنار دانشجویان رشته‌های علوم انسانی قرار گیرند. این در حالی است که تصور و ایده سرقت علمی ممکن است در میان این دو گروه از دانشجویان متفاوت باشد. سوم، مطالعات صورت گرفته در خصوص علت‌شناسی سرقت علمی به تبیین متغیرهای تسریع‌کننده جرم پرداخته و آن‌ها را شناسایی کرده‌اند. از این رو، پژوهش‌های صورت گرفته بدون توجه به نقش متغیرهای پیشگیرانه دارای یک خلأ مطالعاتی است. بنابراین، این پژوهش ضمن تأکید بر رویکرد تجربی / کاربردی، در گام اول، از انتخاب یک جامعه آماری پراکنده پرهیز می‌کند. به همین دلیل، در این پژوهش متخصصان یک گرایش خاص از رشته حقوق / حقوق جزا و جرم‌شناسی مد نظر قرار گرفته‌اند. افزون بر آن، آنچه در این پژوهش مد نظر قرار گرفته، توجه به عوامل کنترل‌کننده در ارتکاب جرم است. بدین ترتیب، این پژوهش با اتخاذ یک رویکرد جدید، متغیرهای پیشگیرانه را با ادبیات و نظریه‌های جرم‌شناسانه همچون منبع کنترل، خودکنترلی، پیشگیری رشد‌مدار، پیشگیری اجتماعی، بازدارندگی و ... تحلیل می‌کند.

۳. مبانی نظری

با توجه به اینکه موضوع این پژوهش بررسی تأثیر منبع کنترل و اخلاق پژوهشی بر پیشگیری از سرقت علمی است، مهم‌ترین مبانی نظری این پژوهش در قالب سرقت علمی، اخلاق پژوهشی و منبع کنترل ارائه می‌شوند.

۳-۱. سرقت علمی

سرقت علمی مصداق بارز یک رفتار ضد اخلاق در فعالیت‌های علمی و پژوهشی و یکی از رفتارهای مذموم دانشگاهی محسوب می‌شود. ریشه کلمه لاتین سرقت علمی کلمه Plagiarism به معنای «ربودن بچه» است. «جانسون»^۱ اولین فردی بود که از این کلمه استفاده کرد؛ زیرا وی پژوهش نویسنده را به منزله فرزند او تلقی می‌کرد که توسط دیگری سرقت می‌شود (داروئیان و فقیهی ۱۳۹۰). یافته‌های مطالعات نشان می‌دهد که سرقت علمی در محافل دانشگاهی شیوع پیدا کرده و تنوع فرهنگی قابل ملاحظه‌ای برای

1. Johnson

ارتکاب این جرم به وجود آمده است (گل پرور ۱۳۸۹). کمیته اخلاق نشر، سرقت علمی را استفاده از کار دیگران بدون ذکر منبع در هر مرحله‌ای از برنامه‌ریزی، تحقیق، نگارش یا چاپ مقاله تعریف کرده است. بنابراین، سرقت علمی استفاده غیرقانونی یا کپی از عقاید، زبان و اصطلاحات شخص دیگر و ارائه آن به عنوان اثر خود است. بر این اساس، می‌توان گفت که سرقت علمی استفاده از ایده‌ها و عبارات دیگران به عنوان ایده و عبارات خویش و نوعی دستبرد فکری یا ایده‌دزدی است (خوشیان و شقاقی ۱۳۹۸). با وجود نظرات فوق، برخی متخصصان در خصوص سرقت علمی با استفاده از دو رویکرد موسع و مضیق به دنبال تعریف این اصطلاح برآمده‌اند. در رویکرد موسع استفاده از آثار علمی دیگران حتی به صورت غیر عمد و ناشی از اشتباه، جهل یا عدم تسلط بر نحوه ارجاع‌دهی مشمول سرقت علمی می‌شود. با این حال، در رویکرد مضیق، فرد تنها در صورتی مرتکب سرقت علمی شناخته می‌شود که به صورت عامدانه مرتکب این رفتار شده باشد (بطحائی ۱۳۹۰). با وجود ارائه دو رویکرد مورد اشاره، زمانی که صحبت از جرم سرقت علمی می‌شود، رویکرد مضیق مد نظر قرار می‌گیرد؛ زیرا برای احراز جرم، وجود ارکان سه‌گانه شامل رکن قانونی/ وجود گزاره جرم‌انگار، رکن مادی/ انجام رفتار مجرمانه، و رکن روانی/ سوءنیت شرط است. بدین ترتیب، باید گفت که منظور از سرقت علمی در اصطلاح حقوقی همان رویکرد مضیق است که فرد باید با سوء نیت و به صورت عامدانه از آثار دیگران استفاده کند.

۲-۳. اخلاق پژوهشی

«اخلاق را مجموعه‌ای از صفات روحی و باطنی انسان تعریف کرده‌اند که به صورت اعمال و رفتار نشأت گرفته از خلیات انسان ظاهر می‌شود. بر این اساس، استمرار یک رفتار خاص مؤید آن است که رفتار دارای یک ریشه درونی در عمق جان و روح فرد و بخشی از خلق و خوی او شده است» (فرامرزی قراملکی ۱۳۹۴). بنابراین، اخلاق به معنای هنجارها و ارزش‌های اخلاقی و هم به معنای علمی است که در مورد هنجارها سخن می‌گوید. همزمان، اخلاق فلسفه‌ای است که علم اخلاق را موضوع پژوهش خود قرار می‌دهد (خاکی ۱۳۹۵). از این رو، بر اساس تعاریف یادشده، شاید بتوان اخلاق را مجموعه‌ای از اصول، هنجارها و استانداردهای رفتاری دانست که بر یک فرد یا گروه حاکم است. بنابراین، رفتار اخلاقی در عمل، آن چیزی است که به عنوان خوب و درست

در برابر بد و نادرست در یک زمینه اجتماعی پذیرفته می‌شود. یکی از قلمروهای مهم که در آن ارزش‌های اخلاقی از اهمیت خاص برخوردار است، عرصه پژوهش‌های علمی است. با توجه به اینکه پژوهش با چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی همراه است، پژوهشگران بی‌توجه به دغدغه‌های اخلاقی نیستند؛ زیرا «فرایند پژوهش از حیث ماهیت مسئله تحقیق، مکان پژوهش، روش‌ها، ابزارها و شرکت‌کنندگان در آن، خاستگاه مسائل فراوان اخلاقی قرار می‌گیرد» (فرامرز قراملکی ۱۳۸۳). با توجه به اینکه انتشار دانش در جامعه علمی با ابزارهای گوناگون اعم از کتاب، مقاله، پایان‌نامه و سخنرانی و ... صورت می‌گیرد، یکی از نیازهای مهم و اساسی رشد و توسعه جامعه علمی، رعایت اخلاق پژوهشی است. رعایت اصول اخلاقی در فرایند تحقیق و پژوهش اعم از انگیزه تحقیق، شیوه پژوهش و نتیجه آن را اخلاق پژوهشی نامیده‌اند. به باور برخی دیگر از متخصصان، اخلاق پژوهشی یک رابطه عقلانی و قانونی است که به موجب آن، مؤلفان و پژوهشگران ملزم به رعایت حقوق مؤلف و خالق اثر می‌شوند (سحاقی و محمدی ۱۳۹۵). بدین سان، رعایت اصول اخلاقی و پای‌بندی به الگوهای هنجاری اخلاق‌مدار در عرصه پژوهش متضمن رعایت اخلاق پژوهشی است.

۳-۳. منبع کنترل

در روان‌شناسی، مطالعه شخصیت به‌منظور پیش‌بینی رفتار یا شخصیت فرد جایگاه ویژه‌ای دارد. تاریخ بشر شاهد تلاش‌های بسیار در جهت طبقه‌بندی افراد بر اساس تیپ شخصیتی بوده است. در صد سال اخیر، روان‌شناسان در این زمینه تلاش‌های زیادی انجام داده و بر این اساس، روش‌های مختلفی برای ارزیابی شخصیت پیشنهاد شده است. یکی از این روش‌ها توسل به نظریه اسناد است. این نظریه که ریشه در روان‌شناسی اجتماعی دارد، بر این فرض استوار است که انسان‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های زندگی خود را به عوامل قابل کنترل یا غیرقابل کنترل نسبت می‌دهند (سلیمانی حصار و آقامحمدیان شعرباف ۱۳۹۲). بعد از مطرح شدن نظریه اسناد در روان‌شناسی اجتماعی، توانایی افراد در توجیه موفقیت‌ها و شکست‌های خود به یک موضوع جذاب در روان‌شناسی تبدیل شده است. به همین دلیل، ارزیابی نظام‌مند تفاوت نگرش‌های افراد در خصوص میزان کنترل آن‌ها بر زندگی شخصی، مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفته است (ابوالفتحی، صبوری مقدم و بدری ۱۳۹۱).

«جولیان راتر» برای نخستین بار گونه‌شناسی شخصیت را در یک تحلیل نظام‌مند در قالب منبع کنترل نام‌گذاری کرد (Ratter 1966). «راتر» در بیان مفهوم منبع کنترل، به دو قلمرو کنترل درونی و کنترل بیرونی اشاره کرده است. گروهی که موفقیت‌ها و شکست‌ها را اغلب به خود نسبت می‌دهند، افراد دارای منبع کنترل درونی نامیده شده و گروه دوم که موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به‌طور معمول به عوامل بیرونی مانند بخت و اقبال یا دشواری موقعیت‌ها نسبت می‌دهند، افراد دارای منبع کنترل بیرونی نام گرفته‌اند (حیدری پهلویان، محجوب و ضرایبان ۱۳۷۸). به باور «راتر»، اگر فرد شکست یا موفقیت خود را به تلاش و رفتار مربوط نداند و آن را نتیجه مستقیم متغیرهایی چون شانس، تقدیر و ... در نظر گیرد، معتقد به منبع کنترل بیرونی است. در نقطه مقابل، اگر فرد بر این اعتقاد باشد که میان موفقیت و شکست و رفتارهای وی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد، قایل به منبع کنترل درونی است (Ratter 1966).

روش پژوهش

روش این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی بود. روش همبستگی یکی از روش‌های توصیفی است که اثرگذاری میان متغیرها را بر اساس هدف تحقیق بررسی می‌کند. به همین دلیل، در این پژوهش از این روش استفاده شد تا تأثیر منبع کنترل و اخلاق پژوهشی بر پیشگیری از سرقت علمی بررسی شود.

جامعه آماری این پژوهش کلیه اعضای گروه و کانال تلگرامی مدرسه علوم جنایی بودند. اعضای گروه و کانال مدرسه علوم جنایی متشکل از نخبگان علوم جنایی ایران و دارای تخصص در گرایش حقوق جزا و جرم‌شناسی هستند؛ به نحوی که اساتید با رتبه‌های استاد، دانشیار و استادیار از دانشگاه‌های مختلف کشور همچون دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه گیلان، دانشگاه فردوسی و ... در گروه یا کانال عضو هستند. افزون بر آن، دانش‌آموختگان مقطع دکتری و دانشجویان تحصیلات تکمیلی گرایش حقوق جزا و جرم‌شناسی از دانشگاه‌های سراسر کشور نیز در گروه و کانال حضور دارند. برای انتخاب حجم نمونه نهایی، در گام اول بر حسب رزومه علمی و پژوهشی غربالگری صورت گرفت. بدین معنا که تلاش شد در میان متخصصان علوم جنایی، افراد خیره‌تر و دارای رزومه قوی‌تر انتخاب شوند. بر این اساس، پس از غربالگری اولیه، حجم جامعه نخبگان در کانال ۳۵۴ نفر و در گروه ۱۲۱ نفر

- در مجموع ۴۷۵ نفر - به دست آمد. پس از این مرحله، با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم اعضای جامعه آماری و در پرتو فرمول حجم نمونه کوکران، ۲۱۲ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند.

$$n = \frac{(Nt^2 pq)}{(Nd^2 + t^2 pq)} = \frac{(475 \times 3.84 \times 0.5 \times 0.5)}{(475 \times 0.0025 + 3.84 \times 0.5 \times 0.5)} = 212$$

با توجه به اینکه گروه و کانال دو طبقه این پژوهش را تشکیل دادند، متناسب با حجم طبقه‌ها، ۱۴۲ نفر از اعضای کانال و ۷۰ نفر از اعضای گروه در حجم نمونه حضور داشتند. همچنین بعد از اینکه تناسب حجم بر اساس شاخص طبقه ملاک قرار گرفت، تلاش شد تا این تناسب در قالب موقعیت دانشگاهی نیز رعایت شود. با توجه به اینکه گروه و کانال یادشده دارای یک فضای آکادمیک است، تعداد دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری و دانش‌آموختگان این دو مقطع تقریباً برابر است. با این حال، با توجه به اینکه اساتید محترم حقوق جزا و جرم‌شناسی نیز در این فضا حضور دارند، درصد فراوانی افراد دارای مدرک دکتری تخصصی کمی بیشتر شد. به همین دلیل، افزون بر رعایت تناسب حجم بر اساس طبقه‌ها، آنچنان که در جدول ۱، خواهد آمد، این امر در قالب موقعیت دانشگاهی نیز مورد توجه قرار گرفت.

ابزار پژوهش در این پژوهش، شامل چهار پرسشنامه است.

الف- پرسشنامه متغیرهای دموگرافیک: این پرسشنامه با در نظر گرفتن مشخصات فردی و اجتماعی شامل موقعیت دانشگاهی، وضعیت استخدامی، جنسیت، و سن است.

ب- پرسشنامه مقیاس کنترل درونی و بیرونی: پرسشنامه مقیاس کنترل درونی و بیرونی متعلق به «راتر» دارای ۲۹ گویه بود که هر گویه دارای یک پاسخ دو گزینه‌ای است. با توجه به اینکه پرسشنامه دارای شش گویه انحرافی بود، گویه‌های مد نظر ۲۳ مورد و مجموع نمرات از سؤالاتی به غیر از شش گویه انحرافی حاصل شدند. در ۲۳ گویه که جهت نمره‌گذاری تعیین شده‌اند، گزینه الف یک نمره و گزینه ب صفر نمره گرفتند. از آنجا که کل نمره هر فرد نشان‌دهنده نوع و درجه منبع کنترل اوست، بنابراین تنها آزمودنی‌هایی که نمره ۹ یا بیشتر بگیرند، واجد منبع کنترل بیرونی و افرادی که نمره کمتر بگیرند، دارای منبع کنترل درونی خواهند بود.

ج- پرسشنامه اخلاق پژوهشی: پرسشنامه محقق ساخته اخلاق پژوهشی دارای هشت گویه بود که بر اساس مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت تنظیم شد. هشت گویه این پرسشنامه بر رعایت استانداردهای اخلاقی تأکید کرده است.

د- پرسشنامه پیشگیری از سرقت علمی: پرسشنامه محقق ساخته پیشگیری از سرقت علمی دارای ۹ گویه بود که بر اساس مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت تنظیم شد. ۹ سؤال این پرسشنامه بر مهم‌ترین پارادایم‌های پیشگیرانه در حوزه سرقت علمی تأکید کرده است. برای ساختن پرسشنامه‌های مناسب در زمینه اخلاق پژوهشی و پیشگیری از سرقت علمی ابتدا با مرور متون علمی، موضوعات اصلی شناسایی شدند. در مرحله بعد با استفاده از ادبیات نظری، پرسشنامه‌ها به نحوی طراحی شدند که گویه‌ها در ارتباط مستقیم با موضوع و دارای عینیت باشند. در این مرحله و برای سنجش روایی پرسشنامه‌ها نظرات صاحب‌نظران و متخصصان اخذ شد. جهت بررسی روایی سازه پرسشنامه‌ها از تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از نرم‌افزار «آموس» استفاده شد. به منظور تعیین پایایی پرسشنامه و نیز رفع ابهامات و مشکلات احتمالی پرسشنامه‌ها، یک مطالعه مقدماتی بر روی ۲۵ نفر از دانشجویان دوره دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی انجام شد. در نهایت، بر اساس نظر متخصصان و مطالعه ابتدایی صورت گرفته، نسخه نهایی در ۱۷ گویه تهیه شد. پایایی پرسشنامه‌های اخلاق پژوهشی و پیشگیری از سرقت علمی به روش آلفای کرونباخ بررسی و پایایی به ترتیب، با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و ۰/۸۷ محاسبه شد.

۴. یافته‌ها

حجم نمونه نهایی پژوهش شامل ۲۱۲ نفر از نخبگان علوم جنایی ایران (۵۶/۶ درصد مرد با فراوانی ۱۲۰ نفر و ۴۲/۹ درصد زن با فراوانی ۹۱ نفر) بودند. به لحاظ موقعیت آکادمیک، ۲۵/۹ درصد از حجم نمونه نهایی با فراوانی ۵۵ نفر دارای مدرک دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی و شامل فارغ‌التحصیلان دکتری، استادیار، دانشیار و استاد بودند. سن بیشتر اعضای جامعه آماری با ۳۱/۱ درصد و فراوانی ۶۶ نفر بین ۳۲ تا ۴۰ سال بود. به لحاظ موقعیت کاری و استخدامی نیز ۷۲/۶ درصد حجم نمونه نهایی با فراوانی ۱۵۴ نفر بدون رابطه استخدامی و ۲۷/۷ درصد با فراوانی ۵۸ نفر در استخدام دولت بودند.

جدول ۱. فراوانی و درصد فراوانی نمونه آماری بر حسب جنسیت، موقعیت دانشگاهی، سن و وضعیت استخدامی

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت		
مرد	۱۲۰	۵۶/۶
زن	۹۱	۴۲/۹
موقعیت دانشگاهی		
دانشجوی کارشناسی ارشد	۵۳	۲۵
کارشناسی ارشد	۵۲	۲۴/۵
دانشجوی دکتری	۵۱	۲۴/۱
دکتری تخصصی	۵۵	۲۵/۹
سن		
۲۲ تا ۲۵ سال	۴۷	۲۲/۲
۲۵ تا ۳۲ سال	۷۴	۳۴/۹
۳۲ تا ۴۰ سال	۶۶	۳۱/۱
۴۰ تا ۵۰ سال	۲۰	۹/۴
۵۰ تا ۶۰ سال	۴	۱/۹
وضعیت استخدام		
بدون رابطه استخدامی	۱۵۴	۷۲/۶
در استخدام دولت	۵۸	۲۷/۴
مجموع	۲۱۲	۱۰۰

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان داد که بر اساس تقسیم‌بندی «راتر» در خصوص منبع کنترل، ۱۹/۳ درصد اعضای جامعه آماری با فراوانی ۴۱ نفر دارای منبع کنترل درونی و ۸۰/۷ درصد با فراوانی ۱۷۱ نفر دارای منبع کنترل بیرونی هستند.

جدول ۲. فراوانی و درصد فراوانی نمونه آماری بر حسب منبع کنترل

منبع کنترل	فراوانی	درصد فراوانی
منبع کنترل درونی	۴۱	۱۹/۳
منبع کنترل بیرونی	۱۷۱	۸۰/۷
مجموع	۲۱۲	۱۰۰

جهت بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها در جامعه، از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده شد و از آنجا که نتایج معنادار نبود ($p < 0/05$)، می‌توان گفت که نرمالیتی برقرار است.

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	درجه آزادی	آماره	معناداری	درجه آزادی	آماره	معناداری
پیشگیری از سرقت علمی	۰/۰۴۹	۲۱۱	۰/۱۸۹	۲۱۱	۰/۹۸۲	۰/۲۰۰

بعد از انجام این مراحل، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش به دست آمد.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار
اخلاق پژوهشی	۴۴/۹۴	۶/۰۷
پیشگیری از سرقت علمی	۴۰/۹۵	۱۰/۰۷

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش همبستگی پیرسون و آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی رابطه بین متغیرهای جنسیت، موقعیت دانشگاهی، سن، نوع استخدام، منبع کنترل و اخلاق پژوهشی با پیشگیری از سرقت علمی در قالب ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول ۷، نشان می‌دهد که بین جنسیت ($r = -0/302$ و $p < 0/01$)، موقعیت دانشگاهی ($r = 0/367$ و $p < 0/01$)، سن ($r = 0/224$ و $p < 0/01$)، نوع استخدام ($r = -0/232$ و $p < 0/01$)، و اخلاق پژوهشی ($r = 0/365$ و $p < 0/01$) با پیشگیری از سرقت علمی در نخبگان رابطه معنادار وجود دارد. با این حال، رابطه بین منبع کنترل ($r = 0/066$ و $p < 0/05$) با پیشگیری از سرقت علمی معنادار نیست. شرح کامل ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول ۵، آمده است.

جدول ۵. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	۱						
۲		۱					
۳			۱				
۴				۱			
۵					۱		
۶						۱	
۷							۱

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳	۰/۳۶۷** ۰/۰۰۱	-۰/۲۲۵** ۰/۰۰۱	۱				
۴	۰/۲۲۴** ۰/۰۰۱	-۰/۲۴۹** ۰/۰۰۱	۰/۵۱۴** ۰/۰۰۱	۱			
۵	۰/۲۳۲** ۰/۰۰۱	-۰/۱۹۳** ۰/۰۰۵	۰/۵۱۱** ۰/۰۰۱	۰/۴۷۹** ۰/۰۰۱	۱		
۶	۰/۰۶۶ ۰/۳۴۳	-۰/۰۱۸ ۰/۷۹۲	-۰/۰۳۸ ۰/۵۸۵	-۰/۰۴۳ ۰/۵۳۱	-۰/۰۲۱ ۰/۷۶۱	۱	
۷	۰/۳۶۵** ۰/۰۰۱	-۰/۰۴۳ ۰/۵۳۷	۰/۰۶۱ ۰/۳۸۰	۰/۰۷۱ ۰/۳۰۲	۰/۰۹۴ ۰/۱۷۲	۰/۱۸۹** ۰/۰۰۶	۱

۱. پیشگیری از سرقت علمی، ۲. جنسیت، ۳. موقعیت دانشگاهی، ۴. سن، ۵. وضعیت استخدام، ۶. منبع کنترل، ۷. اخلاق پژوهشی

با توجه به نتایج مندرج در جدول ۵، و تأثیر معنادار متغیرهای اخلاق پژوهشی، جنسیت، موقعیت دانشگاهی، سن، و وضعیت استخدام، اثر این متغیرها در رگرسیون گام به گام در نظر گرفته شد. یکی از مفروضاتی که در رگرسیون مد نظر قرار می گیرد، استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی شده توسط معادله رگرسیون) از یکدیگر است. در صورتی که فرضیه استقلال خطاها رد شود و خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند، امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. از این رو، در روند اجرای مدل رگرسیون چندگانه گام به گام، کلیه پیش فرض های موجود همچون آزمون دوربین-واتسن برای بررسی استقلال خطاها، آزمون شاخص توانایی و عامل تورم واریانس برای بررسی هم خطی بررسی شدند. آماره دوربین-واتسون بین ۰ تا ۴ است. اگر باقی مانده ها دارای همبستگی متوالی نباشد، مقدار این آماره باید به ۲ نزدیک باشد، اما اگر آماره به صفر نزدیک باشد، نشان دهنده همبستگی مثبت و اگر به ۴ نزدیک باشد، نشان دهنده همبستگی منفی است. در مجموع، اگر این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد، پذیرفتنی است. در این پژوهش، مقدار این آماره ۲/۲۷۸ به دست آمد که بسیار مناسب است. با توجه به اینکه منبع کنترل با پیشگیری از سرقت علمی رابطه معنادار نداشت، در تحلیل رگرسیون گام به گام، منبع کنترل حذف شد. همان طور که در جدول ۶، مشاهده می شود، در گام اول، موقعیت دانشگاهی وارد معادله شده و ۱۳/۱ درصد از واریانس پیشگیری از سرقت علمی را

تیین کرده است. در مرحله دوم، اخلاق پژوهشی وارد معادله گردیده و در مجموع، ۲۴/۴ درصد از واریانس پیشگیری از سرقت علمی توسط این دو متغیر تییین شد. در نهایت، در گام سوم جنسیت وارد معادله شده و مجموعاً ۲۸/۷ درصد از واریانس پیشگیری از سرقت علمی توسط این سه متغیر تییین شد.

جدول ۶. خلاصه مدل

مدل	R	R ²	تعدیل شده R ²	خطای استاندارد تغییرات R ² بر آورد	تغییرات آماری			دورین-واتسون
					تغییرات F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	
۱	۰/۳۶۷ ^a	۰/۱۳۵	۰/۱۳۱	۹/۴۰۸۰۶	۳۲/۴۰۹	۱	۲۰۸	۰/۰۰۰
۲	۰/۵۰۱ ^b	۰/۲۵۱	۰/۲۴۴	۸/۷۷۶۰۷	۳۲/۰۳۶	۱	۲۰۷	۰/۰۰۰
۳	۰/۵۴۵ ^c	۰/۲۹۷	۰/۲۸۷	۸/۵۲۰۰۸	۱۳/۶۲۶	۱	۲۰۶	۰/۰۰۰

نتایج مندرج در جدول ۷، مقدار F مشاهده شده در سه مرحله آزمون را نشان می دهد. نتایج حاکی از آن است که مقدار F به دست آمده در گام اول تا سوم تحقیق به ترتیب، برابر با ۳۲/۴۰۹، ۳۴/۶۴۰، ۲۹/۰۴۴ است که همگی در سطح $p < ۰/۰۱$ معنادار بوده و از این رو، نتایج قابلیت تعمیم دارد.

جدول ۷. تحلیل واریانس مدل رگرسیون گام به گام برای متغیر ملاک (پیشگیری از سرقت علمی)

معناداری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
^b /۰۰۰	۳۲/۴۰۹	۲۸۶۸/۵۴۵	۱	۲۸۶۸/۵۴۵	رگرسیون
		۸۸/۵۱۲	۲۰۸	۱۸۴۱۰/۴۱۲	باقی مانده
			۲۰۹	۲۱۲۷۸/۹۵۷	مجموع
^c /۰۰۰	۳۴/۶۴۰	۲۶۶۷/۹۷۱	۲	۵۳۳۵/۹۴۱	رگرسیون
		۷۷/۰۱۹	۲۰۷	۱۵۹۴۳/۰۱۶	باقی مانده
			۲۰۹	۲۱۲۷۸/۹۵۷	مجموع
^d /۰۰۰	۲۹/۰۴۴	۲۱۰۸/۳۵۳	۲	۶۳۲۵/۰۶۰	رگرسیون
		۷۲/۵۹۲	۲۰۶	۱۴۹۵۳/۸۹۷	باقی مانده
			۲۰۹	۲۱۲۷۸/۹۵۷	مجموع

در خصوص نتایج تجزیه و تحلیل پژوهش، ابتدا جنسیت، موقعیت دانشگاهی، سن،

وضعیت استخدام و اخلاق پژوهشی به عنوان متغیرهای پیش‌بین و پیشگیری از سرقت علمی به عنوان متغیر ملاک بررسی شدند. در جدول ۸، ضرایب رگرسیون پیشگیری از سرقت علمی بر اساس سن، جنسیت، موقعیت دانشگاهی، وضعیت استخدامی و اخلاق پژوهشی در گام آخر ارائه شده است. این جدول نشان می‌دهد که سه متغیر موقعیت دانشگاهی ($\beta = 0/296$ ، $p < 0/01$)، اخلاق پژوهشی ($\beta = 0/335$ ، $p < 0/01$) و جنسیت ($\beta = -0/221$)، توانایی پیش‌بینی پیشگیری از سرقت علمی را دارند. نتایج حاکی از آن است که با بهبود موقعیت دانشگاهی و اخلاق پژوهشی پیشگیری از سرقت علمی افزایش می‌یابد، ولی رابطه منفی میان جنسیت و پیشگیری از سرقت علمی حاکی از آن است که سرقت علمی در زنان بیشتر از مردان است.

جدول ۸. ضریب تأثیر متغیرهای پیش‌بین جنسیت، سن، موقعیت دانشگاهی، وضعیت استخدام و اخلاق پژوهشی بر متغیر پیشگیری از سرقت علمی

مدل	ضرایب غیراستاندارد B	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد	معناداری آماره t		عامل تورم واریانس آماره تحمل	هم‌خطی
			β				
۱	ثابت ۳۲/۷۶۷	۱/۵۸۳		۲۰/۷۰۰	۰/۰۰۰		
	موقعیت دانشگاهی ۳/۲۶۹	۰/۵۷۴	۰/۳۶۷	۵/۶۹۳	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
۲	ثابت ۷/۵۸۱	۴/۶۸۸		۱/۶۱۷	۰/۱۰۷		
	موقعیت دانشگاهی ۳/۰۸۰	۰/۵۳۷	۰/۳۴۶	۵/۷۳۹	۰/۰۰۰	۰/۹۹۶	۱/۰۰۴
	اخلاق پژوهشی ۰/۵۷۰	۰/۱۰۱	۰/۳۴۱	۵/۶۶۰	۰/۰۰۰	۰/۹۹۶	۱/۰۰۴
۳	ثابت ۱۵/۵۸۵	۵/۰۴۲		۳/۰۹۱	۰/۰۰۲		
	موقعیت دانشگاهی ۲/۶۳۴	۰/۵۳۵	۰/۲۹۶	۴/۹۲۴	۰/۰۰۰	۰/۹۴۵	۱/۰۵۸
	اخلاق پژوهشی ۰/۵۶۱	۰/۰۹۸	۰/۳۳۵	۵/۷۳۰	۰/۰۰۰	۰/۹۹۵	۱/۰۰۵
	جنسیت - ۴/۴۹۹	۱/۲۱۹	- ۰/۲۲۱	- ۳/۶۹۱	۰/۰۰۰	۰/۹۴۷	۱/۰۵۵

بحث و نتیجه‌گیری

افراد به لحاظ روان‌شناسی تیپ شخصیت و بر اساس یک تقسیم‌بندی به دو دسته اشخاص دارای منبع کنترل درونی و بیرونی تقسیم می‌شوند. اگر عدم ارتکاب سرقت علمی به عنوان یک رفتار - از نوع موفقیت‌آمیز آن - شناسایی شود، باید این مسئله بررسی

گردد که علت عدم ارتکاب جرم برگرفته از منبع کنترل درونی یا بیرونی است. تبیین این مسئله در ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش نشان داد که رابطه‌ای میان منبع کنترل درونی و بیرونی ($r=0/066$ و $p>0/05$) با پیشگیری از سرقت علمی وجود ندارد. از این رو، آن بخش از فرضیه که در مورد توان پیش‌بینی کنترل درونی و بیرونی در پیشگیری از سرقت علمی بود، رد شد. این گزاره بدان معناست که در عدم ارتکاب جرم سرقت علمی، عوامل درونی و بیرونی نظریه «راتر» متغیر بازدارنده از جرم محسوب نمی‌شوند؛ یعنی عدم ارتکاب جرم سرقت علمی ارتباطی با متغیرهای درونی همچون اخلاق و وجدان‌گرایی و متغیرهای بیرونی همچون شانس و تقدیر و به‌طور کلی، جبرگرایی ندارد. در خصوص فقدان ارتباط میان عدم ارتکاب جرم و جبرگرایی و با وجود اینکه $80/7$ درصد اعضای جامعه آماری کنترل بیرونی داشتند، مسئله مشخص است؛ زیرا عدم ارتباط میان دو متغیر یادشده بدان معناست که عوامل بیرونی همچون تقدیر، شانس و به‌طور کلی، جبرگرایی نقشی در پیشگیری از جرم نداشته است. با این حال، عدم ارتباط میان منبع کنترل درونی و پیشگیری از سرقت علمی از نتایج جالب این پژوهش است. در جرم‌شناسی، منبع کنترل به دو قلمرو منبع کنترل درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. منبع کنترل درونی، خودکنترلی و منبع کنترل بیرونی، ضمانت‌اجراهای قانونی و اجتماعی است که بر اساس آن، فرد متعاقب رفتارهای مجرمانه با پاسخ کیفری و اجتماعی مواجه می‌شود. بدین ترتیب، عوامل درونی مطرح‌شده در نظریه «راتر» را می‌توان با متغیرهای کنترل‌گر درونی در جرم‌شناسی در یک راستا بررسی کرد. به باور جرم‌شناسان، خودکنترلی و پای‌بندی به رفتارهای اخلاقی یکی از عوامل مهم در پیشگیری از ارتکاب رفتارهای مجرمانه است. با این حال، فقدان رابطه میان منبع کنترل درونی و پیشگیری از سرقت علمی مؤید این نکته است که آنچه اعضای جامعه آماری را از ارتکاب جرم باز می‌دارد، متغیرهایی غیر از خودکنترلی است. از این رو، به نظر می‌رسد که منبع کنترل بیرونی در معنای خاص جرم‌شناسی یکی از متغیرهای مد نظر نخبگان علوم جنایی در این حوزه باشد. بدین سان، عدم ارتکاب سرقت علمی می‌تواند ناشی از جرم‌انگاری این رفتار در قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان و قانون مطبوعات باشد. در این بستر، پژوهشگران با تخصص در گرایش حقوق جزا و جرم‌شناسی و با درک صحیح نسبت به رفتارهای مجرمانه و نظام ضمانت‌اجراهای کیفری از ارتکاب جرم خودداری می‌کنند. بنابراین، در این شرایط ممکن است بازدارندگی مجازات مانع از ارتکاب جرم شود. از آنجا که اعضای جامعه آماری از یک

سو نخبگان علوم جنایی و دارای آثار علمی و پژوهشی هستند و از سوی دیگر، کنشگران عقلانی هستند، هزینه ارتکاب سرقت علمی را بسیار بالا برآورد می‌کنند و به همین دلیل، مرتکب جرم نمی‌شوند؛ زیرا امروزه، توسعه نرم‌افزارهای هوشمند تشخیص سرقت علمی همچون سامانه همانندجو متعلق به «پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران» و سامانه مشابه یاب متون «سمیم نور» و بررسی میزان اصالت آثار علمی توسط دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مجلات علمی «وزارت علوم»، در عمل، هزینه ارتکاب جرم سرقت علمی را بالا برده است. در تحلیل عدم ارتکاب سرقت علمی توسط پژوهشگران افزون بر نظام ضمانت اجراهای کیفری باید به ضمانت اجراهای صنفی نیز توجه کرد. در دانشگاه‌ها کمیته‌های انضباطی به موارد سرقت علمی دانشجویان و استادان رسیدگی می‌کنند. در تمامی دانشگاه‌ها سرقت علمی توسط اساتید و دانشجویان یک تخلف جدی محسوب و موجب از دست رفتن موقعیت دانشگاهی می‌شود. همچنین، اساتید و پژوهشگرانی که مرتکب سرقت علمی می‌شوند، گستره‌ای از مجازات‌ها از تعلیق تا اخراج کامل را متحمل خواهند شد (خوشیان و شقاقی ۱۳۹۸).

ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش نشان داد که با بهبود موقعیت دانشگاهی و افزایش سن، پیشگیری از ارتکاب سرقت علمی به نحو بهتری تضمین می‌شود. شاید بتوان این نظر را مطرح کرد که با افزایش سن و بهبود موقعیت دانشگاهی، وضعیت اخلاق پژوهشی ارتقا می‌یابد؛ کما اینکه یافته‌ها نشان داد که پای‌بندی به اخلاق پژوهشی یک متغیر پیشگیرانه مهم در این حوزه است. از این رو، آن بخش از فرضیه که در مورد توان پیش‌بینی اخلاق پژوهشی در پیشگیری از سرقت علمی بود، تأیید شد. این امر همسو با نتایج برخی پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه است؛ زیرا بر اساس یافته‌ها، فقدان اخلاق پژوهشی از یک سو، موجب توسل به اعمال تزویرآمیز علمی و دست یافتن به نتایجی می‌شود که فرد شایستگی آن را ندارد (Chudzicka et al. 2013) و از سوی دیگر، موجب سرقت، تقلب، نشان دادن آثار دیگران به مثابه فعالیت علمی خود و فریب اساتید می‌شود (Finn & Frone 2004). در نقطه مقابل، تقویت اخلاق پژوهشی در پژوهشگران موجب شکل‌گیری الگوهای رفتاری سالم در حیطه فعالیت‌های پژوهشی می‌شود.

ضرایب رگرسیون پیشگیری از سرقت علمی بر اساس سن، جنسیت، موقعیت دانشگاهی، وضعیت استخدامی و اخلاق پژوهشی در گام آخر نشان داد که در گام اول، اخلاق پژوهشی، در مرحله بعد موقعیت دانشگاهی و در گام نهایی، جنسیت دارای بیشترین

توان برای پیش‌بینی پیشگیری از جرم سرقت علمی هستند. با این حال، وجود رابطه منفی میان عامل جنسیت و پیشگیری از سرقت علمی در ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام ثابت کرد که زنان استعداد بیشتری برای ارتکاب جرم سرقت علمی دارند. به عبارت دیگر، در جامعه آماری هرچه از جامعه مردان به سمت جامعه زنان حرکت شود، احتمال سرقت علمی افزایش می‌یابد. تحلیل ارتکاب جرم سرقت علمی توسط زنان شاید نشأت گرفته از این امر باشد که به‌طور کلی، زنان در فرایندهای مجرمانه‌ای مشارکت می‌کنند که نیاز به قوای جسمانی نداشته باشد. در مقام جمع‌بندی باید گفت که با توجه به اینکه مقدار F به‌دست آمده در گام اول تا سوم تحقیق در سطح $p < 0/01$ بود، از این رو، نتایج قابل تعمیم به کلیه متخصصان و خبرگان علوم جنایی در ایران است.

فهرست منابع

- ابوالفتحی، زهرا، حسن صبوری‌مقدم، و رحیم بدری. ۱۳۹۱. بررسی مقایسه‌ای اثربخشی آموزش شناختی و اصلاح رفتار (با استفاده از بازی‌های رایانه‌ای) بر منبع کنترل دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. *فصلنامه علوم تربیتی* ۵ (۱۹): ۵۹-۷۳.
- اترک، حسین. ۱۳۹۷. اخلاق در پژوهش: چستی در خودعلم‌رایی. *اخلاق در علوم و فناوری* ۲ (۱۳): ۸-۱۰.
- اجاقی، رضوان، محمود کیوان‌آرا، مظفر چشمه‌سرابی، و احمد پاپی. ۱۳۹۰. تحلیل آسیب‌شناسی تقلب و سرقت علمی: بر اساس یک تحقیق کیفی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی* ۱۱ (۹): ۱۰۶۳-۱۰۷۳.
- بطحانی، سیده‌زهرا. ۱۳۹۰. سرقت علمی: تعریف، مصادیق‌ها و راهکارهای جلوگیری، پیشگیری و تشخیص. *فصلنامه کارآگاه* ۲ (۴): ۶-۱۸.
- پورنقی، رویا. ۱۳۹۶. سرقت علمی در میان دانشجویان دانشگاه‌ها: مطالعه مرور سیستماتیک و متا‌آنالیز. تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران.
- _____، و مریم خسروی. ۱۳۹۷. شناسایی و دسته‌بندی بداخلاقی‌های علمی دانشجویان: مرور سیستماتیک. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری* ۱۵ (۲): ۳-۱۴.
- چوپانی، حیدر، سیدعلی سیادت، و سعید راجائی‌پور. ۱۳۹۹. عوامل سازمانی مرتبط با سوء رفتار پژوهشی با تأکید بر اخلاق حرفه‌ای در پژوهش. *اخلاق در علوم و فناوری* ۱۵ (۱): ۷۱-۷۸.
- حیدری پهلویان، احمد، حسین محبوب، و محمدکاظم ضرابیان. ۱۳۷۸. رابطه منبع کنترل درونی - بیرونی با افسردگی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی همدان. *مجله اندیشه و رفتار* ۴ (۴): ۲۳-۳۱.

- خاکی، غلامرضا. ۱۳۹۵. مدیریت اخلاق حرفه‌ای در سازمان به شیوه جوانمردان. تهران: نشر فوژان.
- خوشیان، ناهید، و مهدی شقاقی. ۱۳۹۸. گذری به سرقت علمی و شناخت مهم‌ترین نرم‌افزارهای تشخیص و پیشگیری. فصلنامه کارآگاه ۱۲ (۴۷): ۱۳۸-۱۵۶.
- داروینان، سهیلا، و مهدی فقیهی. ۱۳۹۰. بررسی انگیزه‌ها و علل سرقت علمی. فصلنامه رسالت مدیریت دولتی ۲ (۱): ۱۳۷-۱۵۵.
- زمانی، بی‌بی‌عشرت، سید امین عظیمی، و نسیم سلیمانی. ۱۳۹۱. مقایسه عامل مؤثر بر سرقت علمی بر حسب جنسیت و رشته تحصیلی از دیدگاه دانشجویان، اخلاق در علوم و فناوری ۳: ۲۴-۳۵.
- ستوده، هاجر، نجمه رفیع، و زهرا میرزایی. ۱۳۸۹. نگاهی به دستبرد علمی و راهکارهای پیشگیری و پیگیری آن. کتابداری و اطلاع‌رسانی ۱۳ (۴): ۲۷-۵۰.
- سحاقی، حکیم، و علی محمدی. ۱۳۹۵. اخلاق و فرهنگ در پژوهش. مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری ۱ (۱): ۵۲-۵۹.
- سلیمانی حصار، محبوبه، و حمیدرضا آقامحمدیان شرباف. ۱۳۹۲. پژوهشی رابطه بین منبع کنترل و خودپنداره با تنش ادراک شده بر مادران کودکان درخودمانده. مجله اصول بهداشت روانی ۱۵ (۱): ۳۵-۴۴.
- شقاقی، مهدی. ۱۳۹۵. طراحی مدل توسعه اخلاق اطلاعات در ایران. رساله دکتری، دانشگاه تهران، ایران.
- _____. ۱۳۹۷. ساخت و اعتباریابی پرسشنامه سنجش عوامل ساختاری اثرگذار بر سرقت علمی دانشجویان. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۲۹ (۳): ۷-۲۹.
- _____. ۱۴۰۰. اثرات متقابل کلان‌ساختارهای اجتماعی در پدیده سرقت علمی؛ مطالعه موردی ایران. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات ۳۷ (۲): ۴۱۱-۴۳۸.
- شععی، امیرحسین، و عباسعلی مشکاتی. ۱۳۹۸. درآمدی بر سیاست‌گذاری پژوهشی. مجله پژوهش و حوزه ۱۱ (۳۸): ۷۷-۱۰۸.
- صالحی، لیلی، و معصومه قاسم‌زاده. ۱۳۹۷. کاربرد الگوی رفتار برنامه‌ریزی‌شده در پیش‌بینی عوامل مؤثر بر قصد سرقت علمی. توسعه آموزش در علوم پزشکی ۱۱ (۳۱): ۴۱-۵۰.
- فرامرز قراملکی، احد. ۱۳۸۳. خاستگاه اخلاق پژوهش. آینه میراث ۲ (۴): ۷-۱۷.
- _____. ۱۳۹۴. اخلاق سازمانی. تهران: انتشارات سازمان مدیریت صنعتی.
- قاسمی، مجید، و کیوان صالحی. ۱۳۹۷. تحلیل پدیدارشناسانه عوامل درون‌سازمانی مؤثر بر استفاده از مؤسسات تولید مقاله و پایان‌نامه. فصلنامه سیاست علم و فناوری ۱۱ (۴): ۳۵-۴۸.
- کیوان آرا، محمود، رضوان اجاقی، مظفر چشمه‌سهرابی، و احمد پاپی. ۱۳۹۲. گونه‌شناسی تقلب‌ها و سرقت‌های علمی: با استفاده از تجربیات صاحب‌نظران در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۰ (۳): ۱-۱۲.

- گل‌پرور، محسن. ۱۳۸۹. بررسی نقش اخلاق تحصیلی، عدالت و بی‌آموزشی تحصیلی با فریبکاری تحصیلی: مدل معادله ساختاری. *اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی* ۵ (۴): ۲۵-۴۱.
- محمدحسین‌پور، رسول، رضا باقری نویسی، و محمد تفضلی شهری. ۱۳۹۶. بررسی دلایل ارتکاب سرقت علمی و راه‌های پیشگیری از آن در جامعه علمی ایران: دیدگاه سردبیران، اساتید و دانشجویان. *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی* ۷ (۲): ۵۵۵-۵۸۷.
- مروتی، مرضیه، و محمدامین عرفان‌منش. ۱۳۹۹. سلب پرونده‌های اعتبار علمی و مصادیق بداخلاقی پژوهشی. *اخلاق در علوم و فناوری* ۴ (۱۵): ۶۲-۶۹.
- ناصری، احمد، و معصومه فتحی. ۱۳۹۷. بررسی عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان ارشد حسابداری به سرقت علمی، پژوهش‌های تجربی حسابداری ۲۸: ۱-۲۰.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. ۱۳۸۳. تعامل جرم‌شناسی و حقوق کیفری. *دیپاچه در شناخت جرم‌شناسی. کیت سوتیل و دیگران. ترجمه امیر روح‌الله صدیق بطحایی. تهران: دادگستر.*
- _____. ۱۳۹۰. از جرم‌شناسی تا آسیب اجتماعی‌شناسی. *مجله تحقیقات حقوقی* (۵۶): ۱۰۱۵-۱۰۳۱.
- داداهیر، ابوعلی. ۱۳۹۷. *آداب و سوگیری‌های هنجاری در علم و فعالیت‌های آکادمیک: مطالعه‌ای طولی در دانشگاه‌ها و رشته‌های منتخب ایران.* زیر نظر فاطمه جواهری. تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- _____. *داریوش فرهود، سید محمود قاضی طباطبایی، و غلام‌عباس توسلی.* ۱۳۸۷. معیارهای رفتار اخلاقی در انجام کار علمی. *مجله اخلاق در علوم و فناوری* ۳ (۳-۴): ۶-۱۷.
- همتی علمدار، قربان، ستاره شجاعی، قاسم سلیمی و محمدصادق ارجمندی. ۱۳۹۶. مقایسه رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی در دانشجویان استعداد درخشان و سایر دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه شیراز). *نشریه نامه آموزش عالی* ۳۷ (۱): ۶۱-۷۷.

References

- Ashworth, P., & P. Bannister. 1997. Guilty in whose eyes? University students' perceptions of cheating and plagiarism in academic work and assessment. *Studies in Higher Education* 22 (2): 187-204.
- Bennett, R. 2005. Factors associated with student plagiarism in a post-1992 University. *Assessment & Evaluation in Higher Education* 30 (2): 137-162
- Briggs, R. 2009. Shameless! Reconceiving the problem of student plagiarism. *Journal of the Theoretical Humanities* 14 (1): 65-75.
- Callahan, D. 2004. *Why more Americans are doing wrong: The cheating culture.* Orlando, Florida: Harcourt.
- Carroll, J. 2007. *A handbook for deterring plagiarism in higher education.* 2nd ed. Oxford: Oxford Centre for Staff and Learning Development.
- Chudzicka-Czupala, A., A. Lupina-Wegener, S. Borter, & N. Hapon 2013. Students' attitude toward cheating in Switzerland, Ukraine and Poland. *The New Educational Review* 32 (2): 66-76.
- Davis, S. F., & H. W. Ludvigson. 1995. Additional data on academic dishonesty and a proposal for remediation. *Teaching of Psychology* 22 (2): 119-121.

- Devlin, M., & K. Gray. 2007. In their own words: A qualitative study of the reasons Australian university students plagiarize. *Higher Education Research and Development* 26 (2): 181–198.
- DeVoss, D. & A. C. Rosati. 2002. 'It wasn't me, was it?' *Plagiarism and the web. Computers and Composition* 19: 191–203.
- Erkaya, O. R. 2009. Plagiarism by Turkish students: Causes and solutions. *Asian EFL Journal* 11 (2): 86–103.
- Finn, K. V. & M. R. Frone. 2004. Academic performance and cheating: Moderating role of school identification and self-efficacy. *The Journal of Educational Research* 97 (3): 115-122.
- Keen, A. 2007. *The cult of the amateur*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Park, C. 2003. In other people's words. Plagiarism by university students: Literature and lessons. *Assessment and Evaluation in Higher Education* 28 (5): 471–488.
- Ratter, J. B. 1966. "Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement". *Psychological monographs: general and applied*. 80: 1-14

حمیدرضا دانش ناری

متولد سال ۱۳۶۷ و دارای مدرک تحصیلی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی از دانشگاه شهید بهشتی است. ایشان هم‌اکنون استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد است.

مطالعات کیفی و کمی در جرم‌شناسی کاربردی با تمرکز بر رویکردهای انتقادی و پیشگیرانه از جمله علایق پژوهشی وی است.

پژوهش نامه
پردازش و
مدیریت
اطلاعات